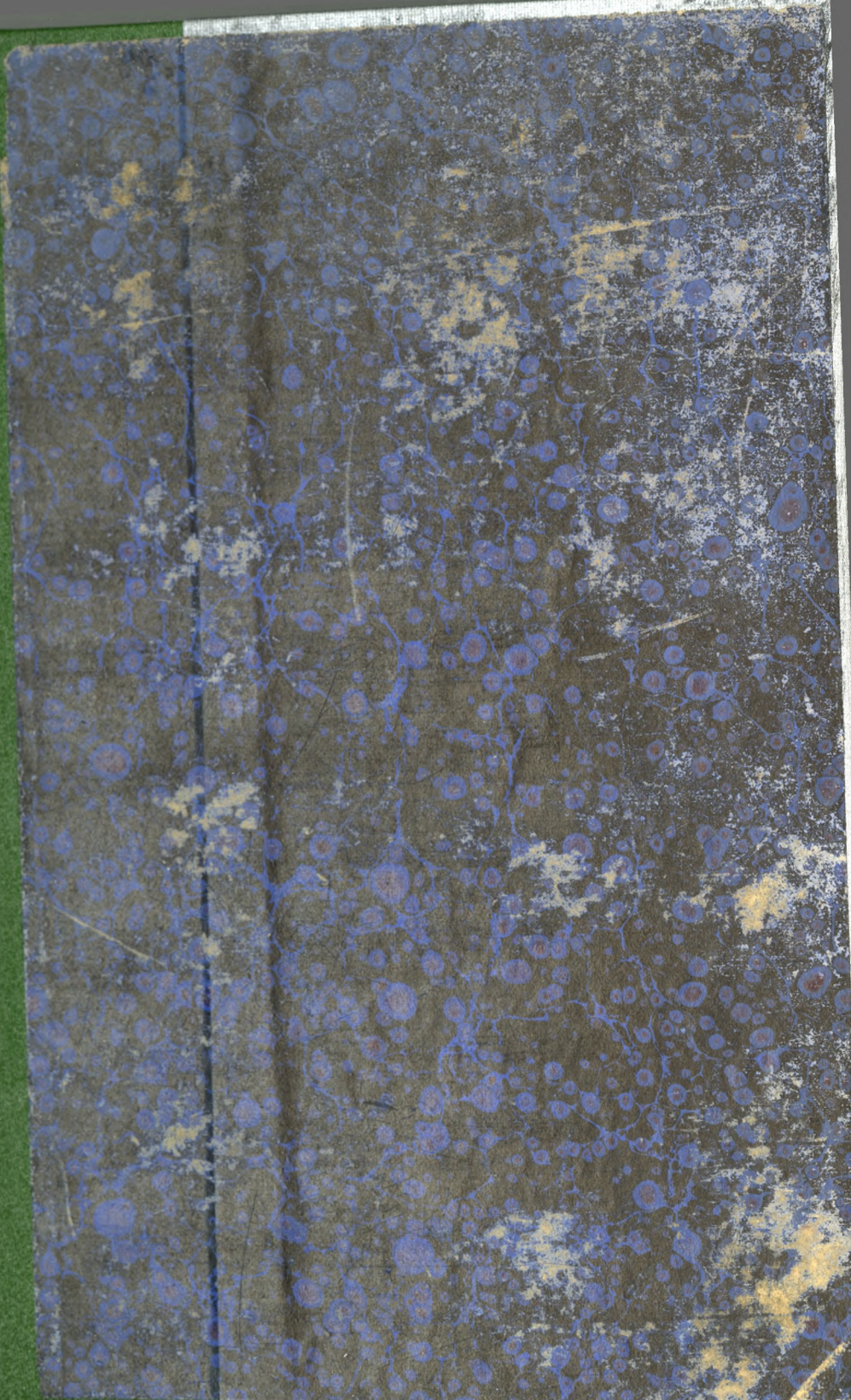

Politikai
röpiratok,

51.

öntudatával, és bátorságával egyenesen üstökön ragadtam a főbajt; mit én főbajnak nézek.

Éreznie kell mindenkinek, hogy ezidő szerint kötelességét teljesíti, bárha csekély részben is fáradozik a birodalom nagysága, hazánk boldogsága és a legdicőbb trón örök fénye érdekében.

Mindezek egy talismanban rejlenek.

E talisman, egy kis szóból áll. E szó: kiegyezkedés.

Ezután fogok járni mindég amikor politikával foglalkozom; ebben látják lelki szemeim visszfényét egy hatalmas, mindenütt tisztelt és rettegett világállamnak, melynek legerősebb támaszát, a szabad és boldog Magyarország képezi.

Sejtelmeim azt mondják, hogy képzeményeim valóságga leendenek; és én is, mint hazánk egyik kitűnő államférfia:

„hiszem és remélem, hogy azon alapon, mely a forradalom és kényuraság után épen fönmaradt; a népjog érzete alapján és azon számos munkás segélyével, kit előbb nélkülöznünk kellett, sikerülend emelnünk egy művet, melyet nec imber edax, nec aequilo inpotens possit diruere, nec innumrabilis annorum series, et fuga temporum.“

5.1
381

A MAGYAR

TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

ÉS

NEMZETISÉGÜNK

FELADATAI.

KÉT AKADÉMIAI BESZÉD

GRÓF DESSEWFFY EMILTŐL,

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ELNÖKÉTŐL.

I. — 1858. — II. — 1865.

D^oBALLAGI MÓR,

7

PEST,

KIADJA RÁTH MÓR.

1866.

6672 00764878

I.

A MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1858-dik évi december 20-iki

KÖZÜLÉSÉT
MEGNYITÓ BESZÉD.

Tisztelt Akadémia!

Tizenegy év óta ma gyűltünk ismét össze először, hogy megtartsuk intézetünk ünnepélyes közülését. Alkotóink szándéka ünnepélyesnek akará évenként az oly összejövetelt, melyen nyilvánosan adott számot működéseiről ez intézet a hazának, és kegyeletünk az időközben elhunyt tagoknak gyászbeszédekben szokta megadni a kiérdemlett tisztességet. Fájdalom vegyült e szerint ezelőtt is mindig azon visszatekintéseinkbe, melyekkel irodalmi haladásinkat átpillantók, és közülésünk egyszermind irodalmi gyászünnep jellemével bírt mindenkoron. Mennyivel komolyabb természetű tehát ma az ily ünnep, tisztelt Akadémia! midőn minden visszatekintésbe a különféle fájdalmas érzések sokasága ellenállhatlanul tolja magát be, ma, midőn, ha sorainkon végig tekintünk, a tizenegy év alatt társakban szenvedett veszteségek egyszerre lépnek lelkünk elé: mennyivel komolyabb most, midőn azon feladatot, melyet alkotóink hazaszeretete tűzött elénk, a lefolyt tizenegy év tanulságainak birtokában újra szemügyre venni, nyílik meg előttünk az alkalom!

Nagyon tisztelt Akadémia! azon hézagok, melyeket sorainkon észre lehet venni, nagyok nem csak ha a

számot tekintjük, de azok még inkább, ha veszteségeink magasb szellemi jelentőségére figyelmeztünk. Az új érdemek és jelességek, melyeket magunkba felveszünk, csak enyhíthetők, de nem törölhetők el fájdalomunkat; mert nekünk, kiknek oly sokra van szükségünk, minden valódi veszteség pótolhatlan kárnak színeiben jelenik meg. Nemzetiségek élete s fennmaradása nem egyedül szívtelen és lelketlen tudománynak, nem is csak a műveltség fényezésének terjedésétől van feltételezve. Nemzetiségek egészséges fejlődését az időben, és következőleg fennmaradását is, a művelődés menetének csupán azon minősége biztosíthatja, mely a tudás terjedését azon nagy elvekkel, melyek a kereszténység polgárosító tartalmát képezik, karöltve eszközölvén, ekképen az istentől a külön népfajokba plántált szellemnek, tulajdonoknak és képességeknek nemesítését, és így az erkölcsi méltóság, becs és érték magasb fokára emelését valósítja. Valamint az összes emberiség csupán csak az ilyen egyes lépcsőzeteken hághat a szellemi és erkölcsi erő és tökélyben magasb és magasbra, úgy van ez azon népesaládokkal is, melyekre az együttlétezés szükségét történelem parancsolta. És azért, ha a szellemi életet visszatükröző irodalmi tért tekintjük át, azon veszteségeink miatt, melyek bennünket ezen mezőn érnek, akkor lehet legsajgóbb fájdalomunk, midőn látjuk, hogy művelődésünk azon számos ernyedetlen munkásai között, kik sorainkban hiányzanak, nem csupán jeles írókat, hanem hazafiakat, jellemeket s férfiakat veszítettünk, férfiakat, kiknek lelke előtt ama magasabb szellemi és erkölcsi czélok lebegtek! Pótolhatlan veszteségek, tisztelt Akadémia; mert a mai korban minden irodalomnak, nagy írók és nagy tudósokon

túl, mindenek felett minél több tiszta jellemekre és férfiakra van szüksége!

Bennünket ilyen pótolhatlan veszteségek értek. Nem akarok minden sebhelyet érinteni, mondásom igazolására elég néhányra reá mutatnom. Nem látjuk többé elnöki székében gr. Teleki Józsefet, ki ez intézetet egy negyed századon keresztül oly bölesen vezette, s történelmi nagy művével irodalmunkra legújabbán annyi fényt árasztott! Nem látjuk sorainkban Akadémiánk halhatatlan alkotóját, gr. Széchenyi Istvánt, ki pályája küszöbén bennünket példája által a nehéz kezdetet merni, pályája közepén a jó kezdetek sikereit ápolva megóvni és túlhajtással nem kockáztatni — annyi bölcseséggel és erőfeszítéssel tanított! És vajjon van-e valaki közöttünk, ki elevenen ne emlékeznék vissza ma is azon beszédre, melyet 16 évvel ezelőtt, 1842-ben ezen székéből tartott az Akadémiában, de a hazához intézve, oly éleslátással és bölcseséggel, a hazaszeretet azon kristálytiszta szándékával, mik magokra is elégségesek érdemeinek emlékét minden magyar kebelben örökíteni? Nem látjuk többé Vörösmartynkat sem azon helyén székelné, melynek ő dísz volt, — ő is elragadtatott tollunk, el azon koszorús költőnk is, kinek geniuszában a legigazabb magyar honszerelem elbájoló és legnemesebb kifejezését csodáltuk!

Erőkben fogytunk meg, tisztelt Akadémia, és pedig épen akkor, mikor azokra legnagyobb szükségünk volna! Ennek érzése mai ünnepünket az eddiginél komolyabb jellemmel ruházza fel. Másfelől azon közérzet, hogy nekünk kötelességeink teljesítésében s feladatunkhozi híűségben megfogyatkoznunk nem szabad, nagyobb mértékben mint ezelőtt, Akadémiánkra irányozza a köz-

gondolkozást. Minél természetesebb, jogosabb és határozottabb minden oly nemzetiségnek, mely erre magában képességet és hivatást érez, azon óhajtása, hogy előtte a magasabb tudományos kiképződés útjai ne csak elzárva és megnehezítve ne, sőt ellenkezőleg tárva és nyitva legyenek, miszerint annak, mi előtte legdrágább, azaz saját nemzeti egyéniségének feláldozása nélkül, sőt ellenkezőleg ennek párhuzamos kiképzése mellett, vehesse fel magába és azonosíthassa nemzetiségével a magasabb műveltséget: annál becsesebbnek kell lennie a mi szemeinkben is jelenleg Akadémiánknak.

Azon okokat, melyek miatt a magyar gondoknak legnagyobbika hosszú évek során át nemzetiség iránti féltékenységben nyilatkozott, magyarázni és kritikailag méltányolni, a történetírás feladásaihoz tartozik. Nekünk itt elég tudnunk és az iránt tisztában lenni magunkkal, hogy e féltékenység tiszta forrásból eredett, hogy magunk iránti hűségnek volt következése. Ezzel párhuzamban látjuk nyilatkozni azon törekvést: kifejtteni, műveltségben elébbre vinni nemzetiségünket s nyelvünket. A gondok ezen utóbbi nemének köszöni születését a magyar Akadémia is. Már alkotóink eredeti eszméjében a tudományok minden nemeinek művelése, nyelvünk kiképzésének útján, mint czél vala tűzve intézetünk elé. Természetes, hogy a törvényhozásilag terjesztett nyelvnek azon kiképzettség, mely azt szellemi vonzó erővel felruházni egyedül leheté képes, megszereztetni óhajtattott. Innen van, hogy ez alkotásban oly nagy súly lőn helyezve a nyelvművelésre, és ez magyarázza azt is, hogy, midőn fejlődésünk történetének ezen emlékezetes momentumában a nyelvképezést egyedül a tudományok művelése által elérhetőnek mondot-

tuk ki, akkor a magyarságot nem elszigetelni, nem a műveltség behatásai ellen elsáncolni akarhattuk, és akkor, valamint ma, nemzetiségünket nem a tudománytól s nem a műveltségtől féltettük. Helyén kívüli volna itten venni vizsgálat alá, vajjon nevezetesen a törvényhozási téren, több történt-e kelletinél, vagy nem? Elég itt is tudnunk és az iránt lennünk tisztában magunkkal, hogy nemzetnek állandóan, nemzedékeken át, folytatott törekvéseiben nyilatkozó önfentartási és kifejtési küzdelme oly történelmi tény, mely minden gondolkozónak megérdemli komoly méltánylását, és tiszteletet követelhet mindenkitől, s azoktól kivált, kiknek, mert műveltségi felsőbbiségre tartanak igényt, képeseknek kell lenniök méltányolni másokban is azt, a mivel magok büszkélkednek.

Ezen buzgólkodásaink közepett volt idő, midőn, mint maga Akadémiánk alkotója panaszlá, a divatból, úgy szólván, kiesni kezdett Akadémiánk. A „kelet népe“ vagyunk, tisztelt Gyülekezet. Véralkatunk heves, lelki tehetségeink között a képzelő-tehetség kitűnő helyet foglal. Hosszabb pihenés után már régebben szemlét tartva magunk felett, szemünkbe ötlött elmaradásunk. Midőn azon kérdést tevők magunknak: lehet e kilátásunk más népek művelődési fejleményeivel lépést tartani, ha a holt latin nyelv marad ezentúl is a tudományos fejlődés feltétele? nemmel kelle felelnünk. Másfelől számba kezdők venni magunkat, és itt ismét csekély számunk ragadá meg figyelmünket. Ha azon kérdést tevők magunknak: nyílik-e így nekünk kilátás jelentékenyebb hatásu szerepléshez a történelem mezején? ismét nemmel kelle felelnünk. Így született meg azon irányzat, melyet eszmemozgmalmaink hosszú során átvo-

núlai látunk. Miért történt, hogy a feladat könnyebbnek látszó része kapott túlysúlyra a közgondolkozásban, azt a magyar elmék lélektani mivolta fejti meg, és ez magyarázza azon tényt, miért függött oly soká figyelmünk leginkább és túlnyomólag azon, mit nyelvterjesztés körül tőn a törvényhozás, és miért vala háttérbe szorítva ez intézet, melynek célja nem a nyelvnek, hanem a tudománynak terjesztése vala, a nyelvművelés útján. A magyar nyelv a latin helyére volt léptetve a közügyek kezelésének terén, s legnagyobb részben a közoktatás mezején is. Mind ez, és sok más, egészen lefoglalta figyelmünket. Voltak sokan, kik mindent a törvényhozástól vártak, és elégették azon sikereket lajstromozni, melyek azon téren, melyre ez hathatott, mutatkoztak vagy ígérkeztek. Voltak mások, kik a törvénykészítés varázsvesszejének segélyével, a Kárpátoktól Adriáig lakozó milliók mindnyáját rögtön megtaníthatni a magyar nyelvre, és épen ily gyorsan saját nyelvök, szokásaik és sajátságaiuk levetkezésére birni vélték. Voltak, igen is, tisztelt Akadémia! nem csekély számmal, ily fellengzőink, — hasonlók ama másnemű ábrándozókhoz, kik ma a külföld irodalmában zajognak, s a francia és germán culturának árját vélik a Szajnáttól és Rajnáttól a Bosporusig gőzmozdonyi gyorsasággal végig futtathatni, s az attól elázott milliókat felolvasztva magokba felszívhatni; — de voltak, fájdalom, túlhevésünk is, kik amazoknál többet ártottak.

Mindezen tusák zajában kevés figyelem volt a tudósok hangyaműködéseire. Hány fáradságtalan munkása művelődésünknek küzdött szükséggel és szegénységgel a részvét hiánya miatt? hánynak tudományos művei heverték, vevőkre nem találva, könyvtárusainknál, mi-

alatt számos silány elmeművet kapva kapkodott el onnét a közönség? És ha a dolgok ily állásában halkabb léptekkel terjedett közöttünk a tudományos műveltség, mint az kívánatos és szükséges lett volna, hibáztathatjuk-e ezért Akadémiánkat? Vajjon nincs-e tudva előttünk, hogy azon eszközök, melyekkel ez rendelkezhetik, koránsem elégségesek? Ám tekintsünk végig 28 éves működésének sorozatán, vagy csak azon is, melylyel ma fogja a legközelebbi 11 évre vonatkozólag ezen gyűlést titoknoki előterjesztés megismerkedtetni; és nem fogjuk tagadhatni, hogy az Akadémia előbbre vitte nyelvünket, művelte és terjesztette a tudományokat.

A siker, mely ilynemű tudományos intézetek működésétől várható a műveltségre, azon közönség részvététől és fogékonyságától függ, melyre ily intézetnek hatnia kell. S ezen részvét folyvást és kellő melegségben mutatkozott-e Akadémiánk iránt? Nem elégtelenek-e még ma is azon eszközök, melyekkel intézetünk rendelkezhetik? S állíthatjuk-e, hogy mindig mutatkozott azon fogékonyság a közönségnél, mely egyedül lehetett volna nagyobb sikerek szülője? Hány vala közöttünk és van talán még ma is, ki inkább szájalommal mint részvéttel szeretett és szeret a tudósokra letekinteni? Hány vala és van talán még ma is, ki nemzetiségünk mellett hő szavakra felbuzdulni azon mértékben kész, a melyben óvakodik irodalmunkat csak legkisebbé is pártolni, szellemi tevékenységünkhez bármikép is járulni, magyar elmeműveket olvasni, vagy csak meg is szerezni? Mióta kezdjük igazabban méltányolni az írói érdemeket? mióta kezdünk merőben hálátlanok nem lenni azok iránt, kik az időből kifogytak, mikép magoknak s utódaiknak bár csak a legszerényebb jólétet

is biztosítható, mert egész életök annak volt szentelve, hogy dísz, fényt, hasznot árasztanak irodalmunkra s a hazára? És nem értünk-e időket, tisztelt Gyülekezet! és oly távol vannak-e már azok, midőn tépelődéseink és visszázkodásaink közepett, az egyhangúság hajhászása közben, a legmagasb érdekeink iránti összehangzás lehetőségét kézből szalasztva, minden, mi értelmi és erkölcsi súlyunkat valóban növeszthette volna, majdnem egészen kiesett figyelmünkéből, és úgy szólván háttérbe volt szorítva?

Ekkor történt, hogy Akadémiánk alkotója megérkezettnek vélte az időt, önismeretre, helyzetünk szükségének megértésére hívni fel bennünket. Ekkor hallók tőle azon nagy és örök igazságot, hogy nem mennyiség, hanem minőség az erőnek sarkalata, hogy, ha veszélyben forgunk, ez nem azért van, mert kevesen vagyunk, hanem mert súlyunk csekély; ekkor kérdé tőlünk, vajjon hiszszük-e, hogy nemzetiséget csak úgy rákenhetni bárkire, ki éppen kezeink közé jut, mint például meszet falra vagy mázat fazékra? vajjon hiszszük-e, hogy parancs elégséges arra, miszerint valaki nemzeti sajátosságából kivetkezzék? Ekkor lettünk figyelmeztetve, hogy nem elég törvényeket hozni, hanem azok iránt sympathiákat kell gerjeszteni; hogy azt, ki oly törvénynek nem hódol, mely előtte gyűlöletes, a törvény betűjének szigora sújthatja ugyan, de a czél tévesztve van, mert ily eljárás fanatismust szül; — és ekkor buzdítottánk egyszersmind arra, hogy kétségbe esnünk, s ellankadva a vaksorsnak átengednünk jövődönk kifejtését éppen oly annyira nem szabad, mint önhiittségtől felfúva, és minden hatalmakat felbűszítve és ellenszegülésre kihíva, erővel törekedni az után, mit

kirekesztőleg csak bölcseséggel, és pedig élet- és nem szoba- vagy könyvbölcseséggel érhetni el!

Fájdalom, uraim! hogy akkor nem értettük meg Akadémiánk alkotóját, de szabadjon hinnem, hogy ma már megértjük; — szabadjon hinnem, hogy a nagy tapasztalások nagy tanulságai hatásukat megtették. Ezekkel gazdagodva állunk ma, komolyabbra változott viszonyokban, régi nagy feladatunkkal szemközt, — igenis régi feladatunkkal, mert csak az idők változtak, tisztelt Akadémia! de nem kötelességeink. A tudományilag képzett, gazdagított és lehetőleg tökéletesített nyelven művelni és terjeszteni a tudományt, ekkép öregbíteni a magyar közértelmesség sommáját, magasabb szellemi és értelmi kifejlődéshez vezetni a magyart, s ez által emelve tekintélyét, díszét, jelentőségét, arra képesíteni, mikép a műveltségi alárendeltség nyomasztó érzésétől menten ne csak becsülettel és tisztességesen helyt állhasson ott, hova a történet s a világviszonyok rendelték, hanem e felett nemzeti önérzete kielégítést is találhasson annak lélekemelő tudatában, miszerint magához híven, saját nemzeti egyéniségéről le nem mondván, hanem azt fentartva, értékben emelve és nemesítve, tudott részese lenni azon nagy munkának, melyet teljesítve halad az emberiség a világtörténelemben egy magasabb akarat által kijelölt szellemi és erkölcsi czéljai felé: ez volt az, mi alkotóink és alapítóink lelke előtt lebegett ezen intézet létesítésénél! Gyönyörű és nemes gondolat, tisztelt Akadémia! mely a hazaszeretet forrásából buzogva ki, helyzetünk szükségének mélyebb felfogásából eredve, természetes és jogos vágyak elé okos korlátokat tűzve, és ilyeneket másoknál is becsben tartva és tisztelve, egyszer mindenkorra kije-

löli útunkat és tisztúnkot. Ez pedig abban áll: elénkbe tűzött körünkben, és a mennyiben tőlünk függ, oda munkálni, hogy meg legyen szereve a magyarnak az, minél többet bármily körülmények között elérhetni józanon nem reménylhetett, de a minél kevesebb után törekedni önérteténél fogva képtelen; és ez nem egyéb mint: a nem nagy számu magyarnak értelmi és erkölcsi kifejlődésén és erején alapuló nagy és valódi súlya!

Ebből érthetjük meg, tisztelt Akadémia, mikép, bár mennyire lehet is szellemi tevékenységre buzdító az emberiségnek és tudománynak szeretete már magában is, ezek felett és ezeken túl, a magyar Akadémia soha sem nélkülözheti a tiszta honszerelem lelket és szívet magasabbra emelő és nemesítő meleg íhletéseit. Nekünk felejtünk soha sem szabad, hogy, bármennyire nemesek és szépek legyenek a művelődési történelem szempontjából is az alkotóink lelke előtt lebegett czélok, de ezen nemes czélok, sajátlag és valódilag, egyszersmind magyar czélok valának. Nekünk felejtünk soha sem szabad, hogy ezen tudományos intézetet magyar hazafiak és magyar országférfiak alkották. Ebből folyó erkölcsi kötelességeink érzete, nem megsibbasztani vagy korlátozni, de becsben emelni, magasabb szentesítésben részesíteni fogja tudományos tevékenységünket; és valóban, tisztelt Akadémia, azon korban, melyben élünk, csakis ez óvhatja meg az irodalmak bármelyikét azon veszélytől, hogy a szellem tevékenysége vagy az anyagias mindennapiság közepszerűségéig lelapulni, vagy pedig lelketlen és szívtelen elméletek meddő hajhászásában és ködökben úszó hypothesisok felállításában elpárologni kénytelen ne legyen.

Így olvasztva be, tisztelt Akadémia, a tudomány

szeretetét hazafias kötelességeink érzetébe, erélyben és kitartásban fogunk gyarapodni; ekkép fogunk úgy akkor, mikor az emberi értelemnek a tudományokban visszatükröző kész szerzeményeit felhasználni, valamint akkor is, midőn a magunk saját vizsgálódásai és nyomozásai útján önálló tudományos eredményekhez eljutni törekszünk, irányt túlnyomólag mindig attól vehetni, mi úgy az összes emberiségre mint különösen hazánkra vonatkozva, a szellemi és erkölcsi állapotok javításához vezethet.

Nem hibázok talán azt állítva, hogy maga a tudományos fejlődés általános menete ezen irányt jelöli elénk. Azt látjuk, bármerre tekintünk, hogy a pusztán eszmélkedő (speculativ) módszertől és tanulmányoktól mindinkább elfordúlnak az elmék. Ezt látjuk magán a bölcsélet terén is. Az elvek és elméletek keresésének helyére, mindinkább a tények történeti fejleményeinek nyomozása lép. A tudományfejtés ezen újabb módszere túlnyomólag historiai jellemmel bír. Ez úton vezetnek az eszmék a hagyománynak, az egymás nyomaiból fejlődő eszmék között fenálló kötelékeknek felismeréséhez és méltánylásához; és így történik, hogy az igaznak és valónak tudása utáni törekedésbe nem fúlad belé az emberiségnek s hazának szeretete. És nem ide mutat-e nálunk is azon buzgalom, mely körünkben is a historiai tanulmányok felé és különösen a honi történelmi tudományos felismerésére oly kiválólag irányozza tevékenységünket? nem ide mutat-e azon növekedő részvét is, mely az olvasó közönség részéről az Akadémia ide vágó igyekezeteit kíséri? Lelkem mélyéből üdvözlöm a magyar eszmemozgalom ezen jelentékeny fordulatót! Semmi sem bizonyítja inkább egy nemzet-

nek hanyatlását, mint a múltnak felejtése és megvetése; semmi sem mutatja inkább, hogy fejlődési képességgel bír, mint azon elhatározottsága, melylyel mélyebb és teljesebb önismerethez jutni törekszik; semmi sem mutatja inkább, hogy jövődőt is érdemel, mint a hagyományok és a nemzedékeket egymáshoz fűző kötelékek tiszteletében nyilvánuló önbecstülése!

A küzdést és a harcokat uralkodó elv gyanánt látjuk a történelemben nyilatkozni, s az emberiség haladásait azok nyomaiból kiemelkedni. Azonban az emberi nem életének érettebb mai korszakában már nem a régiak, hanem mások a harcok eszközei, mások a győzelmek végcéljai. A világtörténelem legnagyobb ténye, a kereszténység átalakító szelleme, harcias és pusztító küzdelem helyére, a szellemnek és az értelemnek térein is a munkát léptette, vég célul pedig nem az egyik műveltségnek a másik általi eltörlését és megsemmisítését, hanem a legkülönbözőbb képességeknek harmonicus közrehatását jelölte ki. Ezen munkát követeljük mi magunknak, tisztelt Gyülekezet! és ezt is nem egészen, hanem annak csak azon részét kívánjuk magunknak, mely nálunk nélkül semmi esetre sem teljesíthető. És azért a mai művelődési korszaknak megszeliődött és nemesült szellemét tagadnók meg, ha erősen nem hinnők, mikép a polgárisült világ közvéleménye annál melegebb részvétellel és helyesléssel fogja ezen jogos vágyainkat kíséreni, minél határozottabban el fogjuk magunktól a tétlenséget és tespedést utasítani, és minél férfiasabb kitartással fogjuk azon nagy munkának reánk mért részét teljesíteni, melynek egyedáruassága senkinek sincs fentartva, sőt inkább egy magasabb akarat által mindenkire egyaránt kötelezőleg van parancsolva!

És ezzel, tisztelt Akadémia, nagy szolgálatot teendünk magának a művelődés nagy érdekének is. Az emberiség összegét egyes népcsaládok alkotják. Ezeket erkölcsi süllyedés és aljasodástól és erre következő enyészettől se nagy számuk, se az, mit ma culturának szoktak nevezni, meg nem óvhatja. Ez nem emeli magasabbra fel a jellemeket, hanem inkább azon jellemek nemessége és emelkedettsége, melyek az egyes nemzetek szellemi életében mint tényezők nyilatkoznak, emelhetik fel egyedül a műveltséget magasabb becs és erkölcsi méltóságra. És így van ez az egyes irodalmakkal is. Ezen nagy igazságot a történelem összes menete bizonyítja a múltban úgy, mint a jelenben. A mai műveltség általános irányzatában ferdeség: fokokként elenyésztetni akarni mindent, mi az egyes népfajok tulajdonaiban, jellemében és képességeiben sajátlagos, eredeti, különös és kiváló. Ebből természetesen következik egy bizonyos egyformasága s egyenlő magassága a kifejlődésnek, de következik az is, mikép az átmerőleg, a középszerűség színvonalán felül alig emelkedhetik. A műveltségnek tehát, a nagyszerűek és jótékonyak mellett, vannak oly hatásai is, melyek félreismerhetlenül rontó, törpítő és korcsosító természetűek. A mai műveltség ezen hatásai nem fejtik ki a népekben azon tulajdonokat, erényeket és erkölcsi erőket, melyekben gyökerezik az álladalmak és a különböző műveltségeknek tartóssága. Sőt inkább csak ott nem törpülnek ezen tulajdonok, folyvást alább szállva egész a középszerűség alá, ott nem indulnak hanyatlásnak a fentartó erők, hol a culturának terjeszkedése még mindent le nem foglalt, hol még maradtak fenn szabadon oly

térek, melyeken mozogva, surlódva és küzdve, kifejlődhetnek és magasulhatnak amaz erők és erények.

Egy ilyen nagy tért bírunk mi, tisztelt Gyülekezet, azon historiai feladatban, melyet a Gondviselés tűzött elénkbe, a nemzetiség megőrzésére nézve; egy ilyen kisebbet ezen Akadémiában, melyet alkotóink a nemzetiség tudományos fejlesztése és erkölcsi nemesítésének szándékával létesítettek. És ezért ezen intézet, ha magasb rendeltetésének meg kíván felelni, nem lehet egyéb, mint egy szellemi küzdőtér, melyen önérzetünk s azon elénkbe tűzött feladat: a magasabb művelődés magyarosodását tudományterjesztés útján közvetíteni, folytonosan fegyverben és harcban áll a mai cultura korecsosító befolyásaival. A mi feladatunk feloldása azt feltételezi, hogy a magyar kislelkűen önmagáról ne mondjon le — és nem épen ez-e az, mit az úgy nevezett cultura tőlünk követel? A magyar ekkép az önfentartási küzdelmekből végzetszerűleg soha sem fogyhat ki, és az ebbeli munkának kénytelensége történelme által van reá hagyományozva. Innen van az, hogy mi a szellemi téren kiválólag küzdő népnek vagyunk rendelkezve, és azért a magyar Akadémia tagjainak is éreznük kell, mikép ők nem csak tudósok és írók, hanem egyszersmind a legmagasb magyar szellemi érdekek őrkatonái.

Azért, tisztelt Gyülekezet, ha sikerül ezen tudományos intézetnek, mennyiben tőle függ, az igaz és való tudásának terjesztése útján teljes önismeretre, és különösen arra reá segíteni a magyart, mikép mindezen tusák közepett meg tudja óvni és fen tudja tartani azt, mi nélkül tengeni és lézengeni igen, de élni nem lehet, t. i. magasult erkölcsi öntudatból s a maga iránti meg

nem tört hűségnek erényéből felsarjadzó becsületérzetet: akkor az ilyen fensőbb becsű eredményt bírva, az emberiség minden valódi barátjának irányában bizvást fogjuk vállalhatni a felelősséget azért, ha ezen nem általunk előidézett tusák miatt halkabb volna is tudományos fejlődésünk, mint azok nélkül, és az ilyen eredményre, századunkkal szemben, büszkeséggel fogunk mindig reá mutathatni! Vannak, tisztelt Akadémia, kik bennünket megérteni még ma sem tudnak vagy akarnak. Ezeket bátran figyelmeztethetjük azon erénynek nagy termékenységére, melynek megmentése itten szóban forog. Vannak mások, kik azon magasb rendű és későbbi élvezetekért, melyekre törekszünk, a nemzeti jellem és sajátság, tehát magasabb becsű erkölcsi javak árán megvásárlandó culturának mindjárt gyümölcsöző áldásait ajánlgatják esérébe. Ezen csábítókat a műveltség fanatikusainak nevezem, és ezeknek ezen tudományos intézet álláspontján bizvást adhatjuk azon választ, hogy őket igen jól ismerjük, s hogy viszontagságaink nem törték meg a Mindenség Urába vetett bizodalunkat, — hogy türelmünk próbára tétetett és megedződött. Tudják meg ezek, hogy máskép mint felémelt szívvel és fővel a világon járni képesek nem vagyunk, mert tudjuk, mikép csak azt nem lehet többé felemelni, ki önmagát alázza le, ki önmagát becsülni megszínt. Az idő szózatát megértettük, s azon munkát, mely a polgárisodásnak a világtörténelemben nyilatkozó parancsszava által reánk van mérve, el kívánjuk végezni. Tudjuk, hogy a magyar csak lassan, csak nélkülözések, fáradalma és erőfeszítések között és csak igényeit okosan mérsékelve haladhat előbbre a művelő-

dés mezején is; — de éreztük azt is, hogy csak magasabbra irányzott és megnemesült vágyak által buzdítva és előbbre hajtva, teljesülhetnek ebben, és fognak egykor teljesülni, a magyar józan remények.

II.

ÜDVÖZLŐ SZÓZAT

A MAGYAR

TUDOMÁNYOS AKADÉMIA PALOTÁJÁNAK

MEGNYITÁSA ALKALMÁVAL

1865-dik évi december 11-kén.

Mélyen fájlalom, hogy csupán a távolból adhatom által üdvözetemet a tisztelt Gyülekezetnek, a magyar Akadémia azon első közülésén, mely ezen épületben tartatik. Meg vagyok így fosztva egy örömtől, s nem fejezhetem ki személyesen a haza, ezen intézet és a magam háláját azoknak, kiknek adományai és másokat serkentő buzgalma tették lehetővé, hogy ma közszellemünk ezen maradandó emlékének oszlopai közé és boltívei alá gyülekezhettünk. Vérünk nem tagadta meg magát. E csarnokok és oszlopszatok fölé, azok koronájaként, a nagy ősök derék unokája*) behelyezte a festőművészet remekeit, melyek sajátjai, hogy így köztulajdonná lehessen azok nemesítő hatása. Van azonban, mi enyhületet hoz ama fájdalmaimra. Nincs szavamra szükség, hogy a szép és nemes tett önmaga mutasson ki magának méltó helyet a történelemben; és a tett, mely a tudomány ezen hajlékát emelteté, ilyen vala. Az ilyenről zengi nagy költőnk: „Nem kérsz te oszlopot érzezből, oszlop vagy te magad!“ E vigaszhoz csatlakozik egy másik, értem azon erős hitemet: miképen azért, mert tőlem van megtagadva azon öröm, nem lesz az jövődőre sem megtagadva a hazától. Szívének me-

*) Herezeg Eszterházy Pál.

legére vette ez intézetünket és azon nagy ügyet, melynek az szolgál, és ezentúl is ott ápolandja. Mit hazafiak alapítottak, mit nemzeti részvét felebb emelt, az a hazafiság támogatását ezentúl sem fogja nélkülözni!

Ha így ezen ünnepély valódilag magyar, mert sajátyszerű, s különösen ilyen azért is, mert azon nem úgy, mint történni szokott, a vendégek, hanem a háznak urai a hivatalosak, van ezeknél valami sokkal fontosabb, mi a mai napot jelentőséggel és sajátyszerű jelleggel ruházza fel. Nemzeti életünk különböző térei és a rajtok átvonuló utak között benső viszonylatok léteznek. Ez ünnepély ugyanakkor tartatik, midőn ügyeinket a nemzeti élet egy más terén a fordulat küszöbéhez jutottaknak szemléljük. El kell dőlni nemsokára: mi maradunk-e kísérletek tárgyai, mik eddig valánk, vagy nekünk fog-e sikerülni a kísérlet, a dolgoknak egy tartós és kielégítő új rendjét megalapítani? És ha válságos a jelen időszak nemzeti életünkre nézve amazon, nem kevésbé ilyen azon másik nagy mezőn, melyen a magyar szellemi élet mozogni van hivatta. A helyzet mindenesetre változni fog. Meg fog változni természetében és szűkebbre összevonulni a tér, melyen mozgott, s gyérülni az utak, melyeket követett eddig a magyarság. Az azt környező vagy közötté elszórt azon elemek fejlődésnek indulása és részben expansiv természete, melyek keble hazafi szívet takar, de a melyek ajkairól nem magyar hang szól, a verseny szükségét mind azzal, a mivel a legkövetlenebbül érintkezünk, fogja előállítani. Magunkra szorítózásunkat, magunkba zárkózásunkat, az eszközöket, miknek alkalmazása a tisztán védelmi állásban valacélszerű, maguk anyagi helyzetünk kívánalmait teendik lehetetlenekké ugyanakkor, midőn bevonatva az anyagi ér-

dekek és a közgazdászati fejlődések mozgalmába, és impetussal sodortatva át a kor azon ösvényére, melyen épen ez érdekek, mint irányadók szerepelnek, egy seregét látandjuk keletkezni oly érintkezési pontok és alkalmaoknak a mienknél előbbre haladott műveltségekkel, melyek hatását szellemi életünk természete és fejlődése meg fogják érezni. Az értelmi és anyagi fejlődések útjain összefutnak azok szálai és a ható tényezők működése. Értelmi és tudományos haladások szűlik az anyagi virágzást és ruházzák fel súlylyal a nemzeteket, s így lesz a tudomány hatalom m á, és viszont az anyagi kifejlődés az értelmének ébresztőjévé. S valóban nem tehetett azon derék hazánkfia, ki ez építvény felemeléséhez példátlan bőkezűséggel járult*), időszerűbbet és méltóbbat, mint hogy e szép tettnek értelmét ama nagy igazságok kimondásával adja tudtunkra. Mindenképen válságos tehát a helyzet, és nem szavak, csupán tettek segíthetnek ki bennünket annak nehézségeiből, nem gyöngge elhatározások és hívságos vágyak közötti této-vázás, hanem a szent és erős akarat, melynek szívósságát hazafiúi melegség élteti, irányát józan okosság és előrelátás mutatják ki. A ki azon tért, melyre a gondviselés rendelte, lefoglalni és sajátjává tenni, azon ösvényen, melyen a kor halad, őt illető helyét megtalálni, a súlyt, melyre képesítve van, kifejteni és érvényesíteni, a munkát, mely reá mérve van, végezni, a hivatást, melyet sorsa és helyzete reá parancsoltak, betölteni nem bírja: annak számára a kor nem hágy fel sem tért, sem helyet!

Nem oly rég történt, midőn nem volt már egye-

*) Báró Sina Simon, ki a palota építéséhez nyolezvezazer forintnyi adománnyal járult.

bünk, mint hazánk és nemzetiségünk, és úgy látszott, hogy az sem akar meghagyni, azon kérdés intéztetékhözánk: nem akarnánk-e azért, mit culturának neveznek, ezeket is odaadni esérébe? Adtunk e kérdésre egy büszke és magunkhoz illő választ! Meg lőn kettőztetve a tudomány művelésének és nyelvünk emelésének szentelt ezen intézetünk tőkije, és állanak építményei! És e választ csupán azok irigyelhetik tőlünk, kik egy ilyennek adására magukat képeseknek nem érzik.

Azonban nem lehet kételkednünk, hogy más alakban, de hason értelmű kérdések fognak hozzánk intéztetni ezentúl is. — Az elleneink oldaláról jövők, gúnymosoly kíséretében, így fognak hangzani: „Hiszitek-e még, hogy van más hivatástok, mint felolvadni?“ Az innen jövő és ezen kérdés ellenében hallgathatunk. Szabad nekünk a bántalmakat feledni, de meg kell arról mindig emlékeznünk, hogy mivel tartozunk önméltóságunknak. Hagyján! Töltsék kedvöket! Mint a költő mondja: „iszonyú torkokkal üvöltnek a rejtett haragok!“ Komolyabb természetűek lesznek a más oldalról jövő kérdések, és így fognak hangzani: „Tudjátok-e végezni a munkát, mely reátok mérve van? hisztek-e hivatástokban? akartok-e olvasztani? kívántok-e velünk és mellettünk haladni?“

És e kérdésekre a válaszolást nem mellőzhetjük, s ha valaha és valahol, itt kell a büszke válasz. És az nem lehet más, mint: tudunk, hiszünk, akarunk és fogunk. Veletek míg lehet, — ellenetek ha kell! De hogy ezt adhassuk, joggal kell azt tehetnünk, — összeszedni, felfokozni és megfeszíteni kell erőnket, és fel kell emelkednünk a helyzet szükségének színvonalára. Mert nem az a mi feladatunk, hogy egy oly culturának nekünk

oda dobott hulladékaiból, melyben minden idegenszerű és semmi sem sajátunk, engedjünk magunkra tapasztatni egyet és mást, vagy tapasztgassunk magunk; — a mi feladatunk nagyobb és magasabb. A mi feladatunk az, hogy a sajátlag és tulajdonképen magyar szellemi erő munkájával foglaljuk el helyünket azon ösvényeken, melyeken halad az emberiség erkölcsi és értelmi fejlődése, hogy az ez által nyert vívmányok összes tőke-sommájának részeseivé saját erőfeszítésünk által tegyük magunkat, s hogy a saját fáradalmaink által nyert, saját szükségaink szerint alakított, jellegünk és tulajdonaink szerint idomított szerzeményt azok kiérdemlett jutalmául tekinthessük. Ez a mi feladatunk, — ez az a munka, mi reánk mérve van, s melyet végeznünk kell. Fentartanunk magunkat csupán ezen munka teljesítése által lehet; mert az, hogy élünk, csupán az által nyilvánul és válik ténynyé, hogy bírunk létünk és rendeltetésünk öntudatával, s hogy képességeinket és erőnket felhasználjuk. Ezen munka teljesítésében találtatható fel továbbá az egyedüli óvszer és ellensúly, az idegennek és korcsosítónak mind azon behatásai ellen, melyek a magyar szellemet, sajátlagos jellegétől megfosztva és eredetiségét szétmosva, elsilányíthatnák és elporlaszthatnák. Sőt nyelvünk is csupán ezen munka teljesítése által és annak folyamában emelkedhetik fel tőkélyre, és válhatik a magyar szellem hű kifejezőjévé. Úgy van; az emberi értelem haladási ösvényein a magyar szellem saját munkássága által és árá n helyünket elfoglalva, tarthatjuk egyedül fen magunkat, s csupán — ilyképen fentartva magunkat — haladhatunk előbbre. Így leszen a magyar, öszhangzólag múltjával, oly fentartó nemzetté, melynek

élete tulajdon és sajátlagos szelleme szakadatlan munkássága által, a feladatai és hivatása betöltése felé haladásban fog nyilatkozni. S ezek hát a mi feladataink. Hivatásunk pedig — melyet sorsunk és helyzetünk reánk parancsolt, az, hogy olvaszszunk. — de nem a kényszer, nem az erőltetés, nem mesterkéltségek által, hanem alapján a magunk számára követelt és senkitől meg nem tagadott fejlődési szabadságnak becsületes versenyre kelve, hol kell, és mindenkinek felett, sajátunkká téve azon ellenállhatlan és természetszerű vonzó erő varázsát, melylyel egyedül csak felemelkedésünk egy magasabb erkölcsi értékre, értelmi kifejlődésre és szellemi műveltségre, ruházhatnak fel bennünket. Íme, feladataink és hivatásunk, melyeket be kell töltenünk.

Az eredmény csupán hosszas és nehéz küzdelmek gyümölcse lehet, és ha volt percz valaha, midőn szükség, hogy ez igazság által komolyan áthatva érezzük magunkat, úgy az ma van jelen. Nekünk küzdeni kell, ha győzni, és győztünk, ha élni és nem veszni akarunk!

Remélhetjük ma, hogy közelget az idő, midőn megszűnendően kétes öröm és búfogta remények közötti hányattatásaink, s az ég felé emelve szemeit, elfogja mondhatni a magyar: Hála neked uram! elzokogtuk keserveinket! De a csupán küzdelmek között magát feltartott, küzdelmek között erősödött magyar ezek kénytelenége alól magát soha sem érezheti felmentve, a küzdelmes szokásával nem hagyhat fel soha, és nekie mindig fegyverforgatónak kell maradnia. Forgatnia kell szüntelenül az ész és munka fegyvereit; s ha ez előtt több évekkel hasonló alkalommal intézettünk tagjainak joggal mondhatám: ne feledjék soha, hogy ők nem tudósok csupán, hanem a legmagasabb magyar szellemi

érdekek őrkatonái, nagyobb joggal mondhatom ma: tekintse magát minden művelt magyar ember azon se-regben, melyre szükségünk van, közkatonának és toborzónak, s legyen munkagyőző és vigyázó, mint huszárajaink és gyalogjaink, hű és vitéz, mint ők!

Nem sok napja van a magyarnak történelmében, melynek emlékét megünnepelhetné.

Tegyük a mait az által emlékeztetéssé, hogy ez volt az, melyen az ilyen hadfoglalás kezdetét vette. Tűzzük ki a lobogókat! Kezdjük meg a mai nappal a toborzást, és gyűjtsük lobogóink alá az ily katonákat! Neveljen mindenki magának gyermekeiben ilyen katonákat! Lobogóinkra pedig írjuk fel a kettős jelszót: nem tágítunk és előre! Fogadjuk fel, hogy küzdünk e lobogó alatt, míg csak a diadalt ki nem vívtuk, s a magaslatot be nem vettük!

A magaslat pedig ott áll szemeink előtt. Ormán, két roppant gránit sziklába bevéssetten van kifejezve a d'ij, mely reánk vár, és így hangzik: „a Te tetőd diadaldnak büszke tetője!“ és kijelölve a cél, melyre törnünk kell, és mely imígyen szól: „Nemzeti műveltség és művelt nemzetiség.“

És most térjünk át a hadtestek alakítására, és kezdjük az előrsi csatározáson, mely amúgy is, a döntő ütközetet megelőzni szokta. Katonáink, indulás előtt, hadd hajthassanak jól fel, a mint nagy elődöm az elnökségben, Széchenyi mondani szokta, az önismeret keserű serlegéből, s azután fúvassuk meg a riadót, és nyomúljunk, nem tágítva, tömör esata rendben, előre! Intézzük az első rohamot mind az ellen, mi mint akadály áll útban a küzdőtéren, melyen a döntő csatának vívatnia kell. Ott szemközt csapatainkkal áll a sok el-

lenség : a dermesztő közöny, a fagyos részvétlenség szellemi érdekeink iránt, a kápráztató állhit, mely magától semmit, mindent máshonnan vár, az üres tévelygés, mely a burjánt gyümölcsnek nézi és amazzal beéri, a meggondolatlan majmolási düh, mely az idegennek, ha az roszt és koresosító is, hozzánk átplántálása miatt erkölcsinkre nézve kártól nem fél, mert hiszen az mulattat, és másutt is divatozik, a lomha félszegség, mely ha tett valamit, egy vagy más ügyért, azontúl azt semmi gondra sem méltatja, a vakoskodó önhietség, mely ha valamelyes előhaladást lát, azzal mindjárt beéri, tétlenségbe süllyed, és azt hiszi, hogy semmi teendő sincs többé már hátra; íme nehánya mind azon ellenségnek, melytől a küzdőtér megtisztítanunk kell. És most induljunk! Íme, nem tágítva nyomódnak előre hadtesteink, ledöntik maguk előtt, tönkre verik az ellenséget, -- egyik ütközet a másakra következik, s ki van küzdve az első győzelem! Győztünk magunk felett! Meg van tisztítva a küzdőtér, és nincs útban akadály, mi a döntő csata megvívását hátráltatná. És azért, nem adva által magunkat puha nyugalomnak, szólaljon meg újból a riadó, érje az egyik erős roham a másikat, s fen leszünk a magaslaton, és önérzetünk áradásai közben a nagy és hosszas fáradalmak után lepihenve a szikla ormainál, felkiálthatunk :

„a te tetőd diadalnak büszke tetője,“ és tetteben lesz megadva, a komoly kérdésre a büszke válasz!

És ha egykoron, midőn mi már régen kidöltünk, s a nyomainkba lépendő nemzedékek sok sorai is letűntek már, a későbbiek ama magaslatról le fognak tekinteni, és maguk alatt vidorul pezsgő életben elterülve

látandják mindazt, mi után mi csak sovároghattunk : nemzeti díszet, magyar műveltséget, javuló közerkölességet, biztos szabadságot és rendet, kifejlett tudományt, művészetet és anyagi virágzást, meg fognak emlékezni őseik fáradalmairól, és mondandják : Legyetek áldottak! Ti szereztetek nekünk földet, Ti alapítottatok országot, Ti tartottatok meg hazát! Rólatok zengé nagy költőnk, bennetek

. . . együtt az erő, bátorság, józan okosság,
Őr vala, és akadály, az enyészet napjai ellen!

És leszen egy új ünnepe a magyarnak, mely a mai nap emlékét fentartandja!

Nekem azonban szabad megengednem magamnak, hogy azt már ma megünnepeljem. Egyszer életemben kértem valamit hazántól, és ez az vala : adna tettel egy hitvány kérdésre egy büszke választ! És megjutalmazott, mert meghallgatott. Ma másodszor kérek, és él keblemben a remény, hogy meg fogok hallgattatni. És e reményben ünnepem leszen nekem a mai nap a távolban is, mert osztozni fogok a haza közörömében a felett, hogy annyi hű és nemes fia szép tettének sikerét szemével láthatja, s mert tudom, hogy lesznek, kik ez órában rólam jóakarató szívességgel fognak megemlékezni.

51

382

PRO

DOMOSUA.

EGY ŐSZINTE SZÓ.

REBALLAGI MÓR.

8.

PEST.

NYOMATOTT AZ „ATHENAEUM” NYOMDÁJÁBAN.

1871.

616F52 00564879

